

Autisme en een visuele of visuele én verstandelijke beperking

Visio

Koninklijke Visio
expertisecentrum voor
slechtziende en blinde mensen

www.visio.org

Volg ons op:

Autisme

Autisme is een aangeboren stoornis in de hersenen die levenslang blijft en die op alle gebieden invloed heeft. De informatie die via de zintuigen binnenkomt (prikkel) verwerken mensen met autisme op een andere manier. Daarnaast zijn veel mensen met autisme over- of ondergevoelig voor bepaalde prikkels (bijvoorbeeld geluid, pijn). Zij nemen vooral waar in details en kunnen er moeilijk een geheel van maken. Het is alsof ze losse puzzelstukjes in hun hoofd hebben, zonder een compleet beeld. Ze vinden het moeilijk om te begrijpen wat er in de ander omgaat, en om te vertellen wat ze zelf beleven en denken. Hun manier van doen is anders. Juist heel "gewone" dingen gaan bij mensen met autisme niet vanzelf. Zij weten niet precies hoe ze het beste kunnen reageren op andere mensen of op een dagelijkse gebeurtenis, ongeacht hun intelligentie. De wereld is voor mensen met autisme onvoorspelbaar, chaotisch, bedreigend en dit kan leiden tot gedragsproblemen.

Het gedrag van mensen met autisme kan verschillen van persoon tot persoon, maar ook van situatie tot situatie. Thuis, in een vertrouwde omgeving, kan iemand anders zijn dan op school, werk of in de winkel.

Er zijn verschillende vormen en gradaties van autisme. In deze folder wordt hier niet verder op ingegaan en hanteren wij het begrip "autisme" voor het hele spectrum.

Hoofdkenmerken van autisme

Mensen met autisme hebben moeilijkheden tijdens het contact met anderen

Mensen met autisme kunnen zich moeilijk inleven in de gedachtewereld en de bedoelingen van anderen. Dit kan zich bijvoorbeeld uiten in:

- Niet aankijken, naast je kijken, of juist indringend aankijken.
- Anders praten, te hard of eentonig praten, overdreven beleefd zijn.
- Traag reageren, een gesprek loopt niet vloeiend.
- Raar, ongepast of totaal niet reageren op emoties
- Er is alleen contact als de persoon met autisme iets van je nodig heeft (functioneel).
- Een aangeleerde vraag stellen, bijvoorbeeld "Hoe gaat het?". En dan niet naar het antwoord luisteren.

Mensen met autisme hebben problemen met de communicatie

Mensen met autisme hebben moeite met het begrijpen van wat iemand bedoelt en vooral met indirecte/non-verbale communicatie. Dit openbaart zich bijvoorbeeld door:

- Letterlijk nemen van taal en wat wordt gezegd.
- Niet reageren op grapjes, spreekwoorden of cynische boodschappen.

*Letterlijk nemen van de taal:
"peentjes zweten"*

- Geen “koetjes en kalfjes” gesprekken voeren.
- Teveel/te lang/te gedetailleerd uitweiden over één onderwerp.
- Niet afstemmen of de ander je begrijpt of het gesprek interessant vindt.

Mensen met autisme hebben moeite om dingen te verwerken en hebben problemen met hun voorstellingsvermogen

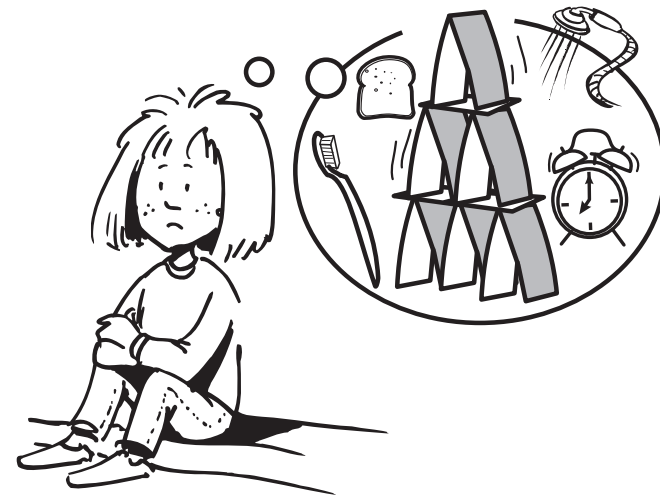
Mensen met autisme hebben er moeite mee een juiste voorstelling te maken van iets dat niet aanwezig of abstract is, van wat er gaat komen of van wat er geweest is. Dit kan zich bijvoorbeeld uiten in:

- Meer tijd nodig hebben.
- Moeite hebben met het organiseren (en daardoor uitvoeren) van dagelijkse activiteiten.
- Moeite hebben met het aanleren van nieuwe dingen.
- Moeite met overzicht hebben, een totaalbeeld vormen.
- Moeite hebben met plannen.
- Moeite hebben met het zich voorbereiden op iets, inschatten hoe iets zal gaan verlopen.
- Moeite hebben met gebeurtenissen terughalen en/of het verwerken ervan.

Mensen met autisme houden niet van veranderingen en hebben opvallend beperkte interesses

De wereld voor mensen met autisme is moeilijk te begrijpen en onvoorspelbaar, waardoor zij vaak een gebrek aan veiligheid voelen. Dit komt tot uiting door bijvoorbeeld:

- Houvast zoeken in rituelen of vastliggende gewoontes.
- Dwanghandelingen of dwanggedachten.
- Volledig van slag raken als er iets verandert (zelfs hele kleine dingen of dingen waar niemand iets aan kan doen).
- Moeite met wennen aan nieuwe dingen.
- Opgaan in details van objecten of mensen.
- Slechts (buitensporige) interesse in een of twee activiteiten.

“Aan het begin van de dag bouw ik een beeld in mijn hoofd van wat mij te wachten staat deze dag. Als er een klein detail verandert, stort mijn hele kaartenhuis in. Ik moet eerst het kaartenhuis weer opbouwen, voordat ik verder kan gaan met mijn dag.”

Autisme: hoe ga je er mee om?

Het is belangrijk om rekening te houden met de kenmerken van autisme. Als dit niet of onvoldoende gebeurt, kan dit leiden tot allerlei emotionele uitingen zoals in de war, boos, of angstig zijn, terugtrekken, agressiviteit, paniek, weigeren, dwanghandeling en/of vervallen in herhalingen.

Vragen wat er is en verzoeken met dit gedrag te stoppen, werkt vaak niet. Mensen met autisme hebben zelf geen inzicht in het verband tussen hun gedrag en een eventuele aanleiding daarvoor. Pas als "de prikkel" die het gedrag veroorzaakt is weggenomen, kan iemand stoppen. Dit betekent soms letterlijk dat de persoon met autisme uit de situatie gehaald moet worden.

Alle mensen met autisme zijn anders. Aanvullende informatie over de persoon met autisme, waar jij mee te maken hebt, staat beschreven op zijn/haar persoonlijke **auti-kaart** (zie inlegvel).

Over het algemeen geldt dat duidelijkheid en structuur de nodige houvast bieden.

De persoon met autisme moet steeds weten:

Wat er gaat gebeuren?

Hoe dat gaat gebeuren?

Met wie dat gaat gebeuren?

Waar dat gaat gebeuren?

Wanneer en hoe lang dat gaat gebeuren?

Wat daarna komt?

Tips

Een paar tips die de omgang met iemand met autisme makkelijker kunnen maken:

- Doe wat je zegt en kom je afspraken na; beloof niets waarvan je niet zeker weet of je het na kan komen.
- Kies zoveel mogelijk een vaste manier van doen.
- Geef meer tijd om te begrijpen en te reageren.
- Besteed aandacht en tijd aan "schakelmomenten" (wisselen van situaties, activiteiten, en onderwerpen).
- Zorg in een nieuwe of onverwachte situatie voor nabijheid, rust, vertrouwde handelingen/routines.
- Vermijd teveel drukte van geluid en beweging in de omgeving
- Voorkom overprikkeling door teveel informatie (gebruik korte zinnen en heldere taal).
- Geef duidelijk aan wanneer de activiteit begint en spreek vooraf af hoe het eind wordt aangekondigd (bijvoorbeeld bel, klok).
- Stel niet te veel vragen; opdrachten zijn duidelijker. Geef altijd maar één opdracht tegelijk.
- Volg eerst zijn/haar verhaal; pas dan kan hij/zij jou volgen.
- Ondersteun met concrete voorwerpen, duidelijke/concrete plaatjes, pictogrammen of foto's (afhankelijk van niveau en visus).

Autisme bij mensen met een visuele of visuele én verstandelijke beperking

Autisme én een visuele beperking

- Bij een visuele beperking én autisme is er behalve het informatieverwerkingsprobleem ook een informatietekort. Als de gemiste visuele informatie verbaal verduidelijkt wordt, is dat voor iemand met autisme soms lastig om te verwerken, omdat dit veel prikkels zijn. Ondersteun woorden zoveel mogelijk met concreet materiaal (bijvoorbeeld een muntje als verwijzer voor boodschappen doen).
- Iemand met autisme én een visuele beperking weet niet dat een opmerking of vraag voor hem/haar is bedoeld; noem daarom altijd eerst zijn/haar naam.
- De volgorde van handelingen is voor iemand met een visuele beperking én autisme niet vanzelfsprekend. Om duidelijkheid en voorspelbaarheid te vergroten is het daarom goed om activiteiten in een bepaalde, vaste volgorde aan te leren en daarvan in de uitvoering niet af te wijken. Een stappenplan kan hierbij helpen. Dit geldt ook voor dagelijkse zaken als rituelen rondom opstaan, aankleden, maaltijden etcetera.
- Een visueel beperkt autistisch iemand heeft nauwelijks begrip van lichaamstaal en mimiek.
- Tactiele afweer komt vaak voor. Iemand kan het bijvoorbeeld niet prettig vinden om aangeraakt te worden of kan bepaalde stoffen niet aan het lichaam verdragen en wil daarom bepaalde kleren niet aan. Zelfs water kan "pijn" doen op de huid.
- Lijkt niet goed te kunnen horen, richt zich niet naar geluiden. ("Leeft in eigen wereld").

Autisme én een visuele én verstandelijke beperking

- Bij iemand met autisme, een verstandelijke én visuele beperking zijn er veel tegenstrijdige factoren, die ervoor zorgen dat informatie niet goed opgenomen kan worden. Compensatie van een visuele beperking doet een extra beroep op de intelligentie. Om te weten wat er om je heen gebeurt, vraagt dat veel van het geheugen, voorstellingsvermogen en taalvaardigheid. Extra inzet van de intelligentie is echter niet mogelijk vanwege de verstandelijke beperking. Ook doet iemand met een verstandelijke beperking juist een extra beroep op zijn gezichtsvermogen, dat dus in dit geval ontbreekt of beperkt is.
- Iemand met een visuele én verstandelijke beperking én autisme heeft moeite met sociale activiteiten. Vanuit zijn visuele beperking kan hij niet goed inschatten wat er om hem heen gebeurt. Dit wordt extra versterkt door het autisme: hij voelt niet aan wat er van hem verwacht wordt en wat de ander wil. Door de verstandelijke beperking kan hij/zij minder teruggrijpen op het geheugen voor eerdere ervaringen of inzichten.
- Handen zijn heel belangrijk voor iemand met autisme, een verstandelijke en visuele beperking. Handen kunnen overgevoelig zijn. Pak iemand nooit onverwacht vast bij de handen om ze ergens naar toe te begeleiden. Begeleid ze liever vanuit de schouders of armen. Geef ook geen voorwerpen onverwachts in de hand aan. Tik dan eerst de buitenkant van de hand aan voordat je het in de hand stopt.
- Deze personen vragen vaak veel en ook regelmatig hetzelfde, omdat ze niet kunnen zien wat er gebeurt. Ook kunnen ze niet onthouden hoe dingen gaan, of willen controleren of het

Meer informatie

gebeurt zoals afgesproken is en daardoor vragen ze hier telkens naar. Het heeft geen zin ze op de herhaling te wijzen. Beter kun je gewoon antwoord geven op de vraag. Dat biedt veiligheid.

- De persoon met deze beperkingen kan slecht aangeven waar en wanneer hij/zij welke hulp nodig heeft. Soms worden zelfs tegengestelde signalen afgegeven. Ook kan hij/zij moeilijk uiting geven aan de fysieke toestand. Signalen van emotionele aard blijken vaak aanwijzingen voor lichamelijke ongemakken.

Spreuk van de NVA autismeweek 2010

Een folder over autisme is nooit compleet. Voor meer informatie en/of vragen verwijzen we je naar intranet en de expertisegroep "Autisme" van Koninklijke Visio.

Op internet is veel informatie over autisme beschikbaar en er zijn op diverse plekken in het land Autisme Infocentra. Enkele nuttige websites zijn: www.autisme.nl van de Nederlandse Vereniging voor Autisme (NVA) en www.autismeinfocentrum.nl. Voor deze folder hebben wij onder andere ook gebruik gemaakt van informatie van de NVA.